

## Úvod do druhé části *Summy Theologiae* – prolog a otázky 1-5

### Prolog (ST I-II Prol.)

Protože člověk byl stvořen k obrazu Božímu, nakolik se obrazem označuje to, co je „intelektové, svobodně se rozhodující a co má sebe samo ve své moci“ (*intellectuale et arbitrio liberum et per se potestativum*), jak říká Jan Damašský, tak poté, co jsme pojednali o vzoru, tj. o Bohu, a o tom, co z božské moci podle jeho vůle vzešlo, zbývá uvažovat o jeho obrazu, tedy o člověku, nakolik je původcem svých činů jako ten, kdo má svobodu rozhodování a moc nad svými skutky (*secundum quod et ipse est suorum operum principium, quasi liberum arbitrium habens et suorum operum potestatem*).

### Otázka 1

#### O POSLEDNÍM CÍLI ČLOVĚKA

*Nejprve* musíme uvážit poslední cíl lidského života  
a *poté* to, čím člověk k tomuto poslednímu cíli může dospět nebo se od něj odklonit.

To, co směřuje k cíli, je totiž třeba posuzovat podle tohoto cíle. A protože posledním cílem lidského života je blaženost,

musíme *nejprve* pojednat o posledním cíli obecně  
a *poté* o blaženosti.

V prvním bodě se jedná o osm otázek:

1. Jedná člověk kvůli nějakému cíli? 2. Je takové jednání vlastní rozumové přirozenosti? 3. Je lidský úkon druhově určen cílem? 4. Existuje nějaký poslední cíl lidského života? 5. Může mít jeden člověk více posledních cílů? 6. Zaměřuje člověk všechno k poslednímu cíli? 7. Je poslední cíl stejný pro všechny lidi? 8. Shodují se v tomto cíli i všichni ostatní tvorové?

### Otázka 2

#### O TOM, V ČEM SPOČÍVÁ BLAŽENOST ČLOVĚKA

Dále je třeba prozkoumat otázku blaženosti, neboť blažeností označujeme dosažení posledního cíle.

*Nejprve* půjde o to, v čem se nachází,  
*za druhé*, co to je,  
a *za třetí*, jak ji lze dosáhnout.

Prvního bodu se týká osm otázek: 1. Spočívá blaženost v bohatství? 2. Spočívá blaženost ve cti? 3. Spočívá blaženost v proslulosti nebo slávě? 4. Spočívá blaženost v moci? 5. Spočívá blaženost v nějakém dobru těla? 6. Spočívá blaženost v rozkoši? 7. Spočívá blaženost v nějakém dobru duše? 8. Spočívá blaženost v nějakém stvořeném dobru?

### Otázka 3

#### CO JE TO BLAŽENOST

Dále je třeba se zamyslet nad tím,

co je to blaženost (otázka 3)

a co je k ní potřebné. (viz následující otázka 4)

V prvním bodě se jedná o osm otázek: 1. Je blaženost něčím nestvořeným? 2. Je-li blaženost něčím stvořeným, je činností? 3. Je blaženost činností smyslové, nebo jen intelektové části duše? 4. Je-li blaženost činností intelektové části duše, je činností intelektu, nebo vůle? 5. Je-li blaženost činností intelektu, je činností intelektu spekulativního, nebo praktického? 6. Je-li blaženost činností spekulativního intelektu, spočívá ve zkoumání spekulativních věd? 7. Spočívá blaženost ve zkoumání separovaných substancí, tj. andělů? 8. Spočívá blaženost v pouhém nazírání Boha, jímž je viděn ve své esenci?

Otázka 4

O TOM, CO JE TŘEBA K BLAŽENOSTI

Dále je třeba promyslet to, co je k blaženosti potřebné.

A v této věci si klademe osm otázek: 1. Je k blaženosti třeba potěšení? 2. Co je pro blaženost přednější, potěšení nebo vidění? 3. Je k blaženosti třeba dosažení Boha? 4. Je k blaženosti třeba správná vůle? 5. Je k blaženosti člověka třeba tělo? 6. Je k blaženosti třeba dokonalost těla? 7. Jsou k blaženosti potřebná vnější dobra? 8. Je k blaženosti potřebná společnost přátel?

Otázka 5

O DOSAŽENÍ BLAŽENOSTI

Dále je třeba promyslet otázku dosažení blaženosti.

K tomu se vztahuje osm otázek: 1. Může člověk dosáhnout blaženosti? 2. Může být jeden člověk blaženější než druhý? 3. Může být někdo blažený v tomto životě? 4. Je možné získanou blaženost ztratit? 5. Může člověk dosáhnout blaženosti přirozenými silami? 6. Dosahuje člověk blaženosti prostřednictvím činnosti nějakého vyššího tvora? 7. Jsou k tomu, aby člověk získal od Boha blaženost, potřebné nějaké lidské skutky? 8. Žádá si každý člověk blaženost?

## 1. Cíl a uspořádanost

Otázka 1. článek 7

Je jeden stejný poslední cíl pro všechny lidi?

Zdá se, že nikoli. 1. Nejvíce se jeví být posledním cílem člověka neproměnlivé dobro. Avšak někteří se od neproměnlivého dobra hříchem odvracejí. Všichni lidé tedy nemají jeden stejný poslední cíl.

2. Posledním cílem je řízen celý lidský život. Kdyby byl tedy jeden poslední cíl všech lidí, plynulo by z toho, že v lidech nejsou různá životní zaměření. Což je zjevně mylné.

3. Cíl je završením úkonu. Úkony však náleží jednotlivcům. Avšak lidé, i když se shodují v přirozenosti druhu, odlišují se tím, co jim náleží jako jednotlivcům. Všichni lidé tedy nemají jeden stejný poslední cíl.

Na druhé straně Augustin ve 13. knize O Trojici říká, že se všichni lidé shodují v žádosti po posledním cíli, kterým je blaženost.

Odpověď

O posledním cíli můžeme mluvit dvěma způsoby. Za prvé: z hlediska charakteru posledního cíle; za druhé: z hlediska toho, v čem se charakter posledního cíle nachází. Co do charakteru posledního cíle se všichni shodují v žádosti po posledním cíli, neboť všichni si žádají naplnění své dokonalosti, která má charakter posledního cíle, jak bylo řečeno. Avšak co do toho, v čem se tento charakter nachází, se všichni lidé v tomto posledním cíli neshodují, neboť někteří si jako naplnění dobra žádají bohatství, jiní rozkoš, další zase něco jiného. Podobně je to s chutí – pro každou chuť je sladké příjemné, ale pro někoho je nejpříjemnější sladkost vína, pro jiného sladkost medu nebo něco takového. Avšak nejpříjemnější musí být to sladké, co nejvíce chutná tomu, kdo má nejlepší chuť. A podobně musí být nejúplnější takové dobro, které si jako poslední cíl žádá ten, kdo má dobře uspořádaný afekt.

K námitkám

1. Ti, kdo hřeší, se odvracejí od toho, v čem se skutečně nachází charakter posledního cíle, ale nikoli od samotného úmyslu posledního cíle, který nesprávně hledají v jiných věcech.

2. Různá životní zaměření jsou v lidech proto, že existují různé věci, v nichž hledají charakter nejvyššího dobra.

3. I když úkony náleží jednotlivcům, je prvním principem jednání jejich přirozenost, která směřuje k jednomu, jak bylo řečeno.

## 2. Cíl a dosažení cíle

Otázka 1. článek 8

Shodují se v tomto posledním cíli i všichni ostatní tvorové?

Zdá se, že ano. 1. Cíl odpovídá původu neboli principu. Avšak původce člověka, tj. Bůh, je zároveň původcem všeho ostatního. Posledního cíle člověka musí být účastni i všichni ostatní.

2. Dionýsios v knize O božských jménech říká, že „Bůh všechno obrací k sobě jako k poslednímu cíli.“ Bůh je však také posledním cílem člověka, protože pouze v něm má člověk zakoušet radost, jak říká Augustin. Poslední cíl člověka je tedy shodný (s posledním cílem) ostatních tvorů.

3. Poslední cíl člověka je předmětem vůle. Předmětem vůle je však obecné dobro, které je cílem všech. Je tedy nutné, aby se v tom, co je posledním cílem člověka, vše shodovalo.

Na druhé straně Posledním cílem člověka je blaženost, kterou si všichni žádají, jak říká Augustin. Avšak „blaženost se nevztahuje na živočichy bez rozumu“, jak říká Augustin v Knize 83 otázek. Ostatní tvorové se tedy v posledním cíli s člověkem neshodují.

Odpověď

Jak říká Filosof ve 2. knize Fyziky a v 5. knize Metafyziky, o cíli se mluví dvěma způsoby: „čeho“ (chceme dosáhnout) a „čím“, tedy jako o samotné věci, ve které se charakter dobra nachází, a jako o užití neboli získání oné věci. Jako když říkáme, že cíl pohybu těžkého tělesa je buď samo místo dole, nebo to, že je na místě dole ve smyslu zaujmutí tohoto místa. Podobně jsou cílem lakomce buď samy peníze, nebo vlastnictví peněz ve smyslu jejich užití. Jestliže tedy mluvíme o posledním cíli člověka z hlediska samotné věci, která je cílem, pak se vše ostatní s cílem člověka shoduje, protože Bůh je posledním cílem člověka i všech ostatních věcí. Jestliže ale mluvíme o posledním cíli člověka z hlediska dosažení tohoto cíle, pak s člověkem tento cíl nerozumoví tvorové nesdílejí. Člověk a jiní rozumoví tvorové totiž dosahují posledního cíle poznáním a milováním Boha, což nenáleží jiným tvorům, kteří dosahují posledního cíle tím, že mají účast na jakési podobnosti s Bohem na základě toho, že existují, žijí nebo poznávají.

K námitkám

A z toho plyne odpověď na námitky, neboť blaženost označuje dosažení posledního cíle.

### 3. Teologie nebo filosofie

Otázka 2. článek 3

Spočívá blaženost člověka v proslulosti nebo slávě?

Zdá se, že ano. 1. Zdá se, že blaženost spočívá v tom, co získávají svatí za utrpení, kterými trpí ve světě. Tím je však sláva, vždyť Apoštol v Řím 8, 18 praví: „Utrpení tohoto času se nedá srovnat s budoucí slávou, která se zjeví na nás.“ Blaženost tedy spočívá ve slávě.

2. Dobro se samo šíří, jak říká Dionýsios ve 4. kapitole O božských jménech. Avšak dobro člověka se nejvíce šíří, aby bylo známo ostatním, skrze slávu, neboť, jak říká Ambrož, sláva není ničím jiným než „jasným poznáním spojeným s chválou“. Blaženost člověka tedy spočívá ve slávě.

3. Blaženost je nejstálější dobro. Avšak zdá se, že tím je proslulost či sláva, neboť tou lidé jaksi dosahují věčnosti. Proto Boëthius v knize O útěše z filosofie říká: „Domníváte se, že si zachováte svou nesmrtelnost, když myslíte na budoucí proslulost.“ Blaženost člověka tedy spočívá v proslulosti či slávě.

Na druhé straně Blaženost je pravým dobrem člověka. Avšak proslulost či sláva bývá marná, jak říká Boëthius ve 3. knize O útěše z filosofie: „Mnoho lidí totiž nabylo velikého jména jen pro klamné mínění lidu. Může si někdo představit větší ohavnost? Kdo je bezdůvodně veleben, měl by se opravdu rdít nad svou sebechválou.“ Blaženost člověka tedy nespočívá v proslulosti či chvále.

Odpověď

Není možné, aby blaženost člověka spočívala v lidské proslulosti či slávě. Vždyť sláva není nic jiného, než jasné poznání spojené s chválou, jak říká Ambrož. Poznaná věc se však vztahuje jinak k

poznání lidskému a jinak k poznání božskému. Lidské poznání je totiž zapříčiněno poznávanými věcmi, zatímco božské poznání je příčinou poznávaných věcí. Dokonalost lidského dobra, které říkáme blaženost, nemůže být zapříčiněna lidským poznáním; lidské poznání z něčí blaženosti spíše pochází a je jaksi zapříčiněno samotnou lidskou blažeností, ať už počínající, nebo dokonalou. A proto blaženost člověka nemůže spočívat ve slávě či proslulosti. Avšak dobro člověka závisí jako na své příčině na poznání Božím. Blaženost člověka proto závisí jako na své příčině na slávě, kterou má člověk u Boha, jak praví Žalm 91, 15–16: „Vysvobodím ho a obdařím ho slávou, dlouhých let dopřeji mu do sytosti, ukážu mu svou spásu.“ Je třeba uvážit ještě jednu věc, že se totiž lidské poznání často mýlí, a to především v nahodilých jednotlivostech, jakými jsou lidské skutky. A proto je lidská sláva často klamná. Avšak protože se Bůh mýlit nemůže, je jeho sláva vždy pravdivá. Proto se v 2 Kor 10, 18 praví: „Osvědčený je ten, koho doporučuje Pán.“

K námitkám

1. Apoštol zde nemluví o slávě, kterou prokazují lidé, ale o slávě, kterou prokazuje Bůh před svými anděly. Proto praví Markovo evangelium: „Toho Syn člověka vyzná ve slávě svého Otce před svými anděly.“
2. Dobro nějakého člověka spočívající v tom, že bude mnohým lidem znám skrze proslulost či slávu, musí být – je-li toto poznání pravdivé – odvozeno z dobra existujícího v samotném člověku. A tak předpokládá dokonalou nebo počínající blaženost. Je-li toto poznání mylné, pak neodpovídá věci a v tom, jehož proslulost se oslavuje, dobro není. Z toho plyne, že proslulost nijak nemůže člověka učinit blaženým.
3. Proslulost není pevná, dokonce se mylnými zvěstmi snadno ztrácí. A jestliže je někdy stálá, je to víceméně náhodou. Blaženost je ale pevná sama o sobě a vždycky.

#### 4. Rozum nebo vůle?

Otázka 3 článek 4

Je-li blaženost činností intelektové části duše, je činností intelektu, nebo vůle?

Zdá se, že blaženost spočívá v aktu vůle. 1. Augustin v 19. knize O Boží obci říká, že blaženost člověka spočívá v pokoji. Proto se v Žalmu 147, 14 praví: „Na tvém území ti zjednal pokoj.“ Pokoj ale patří k vůli. Blaženost člověka tedy spočívá ve vůli.

2. Blaženost je nejvyšší dobro. Avšak dobro je předmětem vůle. Blaženost tedy spočívá v činnosti vůle.

3. Prvnímu hybateli odpovídá poslední cíl, jako je posledním cílem celého vojska vítězství, které je cílem vůdce, jenž hýbe všemi. Avšak první, co hýbe k jednání, je vůle, neboť hýbe jinými silami, jak bude dále řečeno. Blaženost tedy patří k vůli.

4. Jestliže je blaženost nějakou činností, musí být činnost z lidských činností nejvznešenější. Avšak láska k Bohu, která je úkonem vůle, je vznešenější činností než činnost intelektu, jak ukazuje Apoštol v 1 Kor 13. Zdá se tedy, že blaženost spočívá v úkonu vůle.

5. Augustin ve 13. knize O Trojici říká, že „blažený je ten, kdo má vše, co chce, a nic nechce špatně“. A o něco dále dodává: „Blíží se blaženému, kdo dobře chce, ať chce cokoli. Blaženým totiž takového člověka činí dobra, z nichž už něco má, totiž dobrou vůli.“ Blaženost tedy spočívá v úkonu vůle. Na druhé straně Pán v Jan 17, 3 praví: „Život věčný je v tom, když poznají tebe, jediného pravého Boha.“ Avšak život věčný je posledním cílem, jak bylo řečeno. Blaženost člověka tedy spočívá v poznání Boha, které je v úkonu intelektu. Odpověď Jak bylo řečeno výše, k blaženosti je třeba dvojí: za prvé

to, co je esencí blaženosti, za druhé to, co je jakoby jejím bytostným akcidentem, tj. potěšení s blažeností spjaté. Pravím tedy, že z hlediska esenciálního je nemožné, aby blaženost spočívala v úkonu vůle. Z výše uvedeného je totiž zjevné, že blaženost je důsledkem posledního cíle. Dosažení cíle však nespočívá v samotném úkonu vůle. Vůle se totiž vztahuje k cíli, třeba cíli nepřítomnému, když po něm touží, nebo k cíli přítomnému, když v něm s potěšením spočine. Avšak je jasné, že sama touha po cíli není dosažením cíle, ale pohybem k cíli. Potěšení však přichází k vůli z toho, že se cíl stane přítomným, a ne naopak, že by se něco stalo přítomným tím, že v tom má vůle potěšení. To, čím se samotný cíl stává přítomným chtějícím, tedy musí být něčím jiným než úkonem vůle. A to se zjevně ukazuje u smyslových cílů. Kdyby totiž bylo možné získat peníze úkonem vůle, získal by je ten, kdo po nich touží, hned, jak by je chtěl mít. Avšak zpočátku jsou ony peníze nepřítomné a musí je získat tak, že po nich natáhne ruku, nebo jiným způsobem, a teprve poté se těší z toho, že je má. K tomu dochází i u cíle inteligibilního. Vždyť od počátku chceme dosáhnout inteligibilního cíle. Dosáhneme ho však tím, že si ho zpřítomníme úkonem intelektu. A tehdy spočine potěšená vůle v již získaném cíli. Esence blaženosti tedy spočívá v úkonu intelektu, ale k vůli náleží potěšení, která z blaženosti vyplývají. Jak říká Augustin v 10. knize Vyznání, blaženost je „radostí z pravdy“, neboť samotná radost je dokonáním blaženosti.

#### K námitkám

1. Pokoj náleží k poslednímu cíli člověka, ne jako by byl samotnou blažeností, ale protože se k ní vztahuje jako něco předcházejícího a následného. Je něčím předcházejícím, jsou-li již odstraněny všechny rušivé prvky a překážky na cestě k poslednímu cíli. Je něčím následným, nakolik člověk, který již dosáhl posledního cíle, zůstává v pokoji a jeho touha je utišená.
2. Prvním předmětem vůle není její úkon, podobně jako prvním předmětem zraku není vidění, ale to, co je viditelné. Proto z toho, že blaženost patří k vůli jako její první předmět, neplyne, že k ní patří jako její první úkon.
3. Intelekt vnímá cíl dříve než vůle, avšak pohyb k cíli začíná ve vůli. A proto k vůli patří to, co v posledku následuje dosažení cíle, tj. potěšení či zakoušení.
4. Láska převyšuje poznání co do pohybu, avšak poznání předchází lásku v dosažení, neboť „milujeme pouze to, co jsme poznali“, jak říká Augustin v 10. knize O Trojici. A proto k inteligibilnímu cíli dospíváme nejprve činností intelektu, podobně jako ke smyslovému cíli dospíváme nejprve činností smyslů.
5. Ten, kdo má vše, co chce, je blažený proto, že má, co chce, tj. díky něčemu jinému, než je úkon vůle. Avšak nic špatně nechť patří k blaženosti jako jakási potřebná dispozice. Dobrá vůle je pak řazena do počtu dober, které činí blaženým, neboť je v ní jakýsi sklon [k dobru], podobně jako se rod pohybu určuje podle svého cíle, např. alterace podle kvality.

### 5. Duch a tělo zde a na věčnosti

#### Otázka 4 článek 6

Je k blaženosti třeba nějaká dokonalost těla?

Zdá se, že k dokonalé blaženosti člověka nikoli. 1. Dokonalost těla je totiž nějaké tělesné dobro. Ale výše bylo ukázáno,<sup>308</sup> že blaženost nespočívá v tělesných dobrech. K blaženosti člověka tedy není třeba nějaká dokonalá dispozice těla.

2. Blaženost člověka spočívá ve vidění božské esence, jak bylo ukázáno. Ale k této činnosti tělo ničím nepřispívá, jak bylo řečeno. K blaženosti se tedy nevyžaduje žádná dispozice těla.

3. Čím více je intelekt abstrahován od těla, tím dokonaleji myslí. Avšak protože blaženost spočívá v nejdokonalejší činnosti intelektu, musí být duše ve všech ohledech abstrahována od těla. K blaženosti tedy v žádném ohledu není třeba nějaká dispozice těla.

Na druhé straně

Blaženost je odměnou ctnosti. Proto Jan 13, 17 praví: „Blažení jste, jestliže to také činíte.“ Avšak svatým se za odměnu slibuje nejen vidění Boha a potěšení, nýbrž také dobrá dispozice těla, neboť v poslední kapitole Izaiáše (66, 14) se praví: „Uvidíte to a vaše srdce se rozveselí, vaše kosti vypučí jako tráva.“ Dobrá dispozice těla je tedy k blaženosti potřebná.

Odpověď

Mluvíme-li o blaženosti člověka, již lze dosáhnout v tomto životě, pak je zjevné, že je k ní nutně třeba dobrá dispozice těla. Tato blaženost totiž podle Filosofova v 1. knize Etiky spočívá v činnosti dokonalé ctnosti. Je však zjevné, že nezdravost těla může být člověku překážkou v jakékoli činnosti ctnosti. Avšak mluvíme-li o dokonalé blaženosti, tvrdí někteří, že k blaženosti není třeba žádné dispozice těla, ba dokonce že je k blaženosti třeba, aby duše byla od těla zcela separovaná. Proto Augustin ve 12. knize O Boží obci uvádí slova Porfyriova: „Aby duše byla blažená, musí prchat před veškerým tělem.“ Ale to je nepřijatelné. Pro duši je totiž spojení s tělem přirozené a dokonalost duše se s její přirozenou dokonalostí nemůže vylučovat. A proto je třeba říci, že k blaženosti ve všech ohledech dokonalé je třeba dokonalé dispozice těla, a to jak předchůdné, tak následné. O předchůdné říká Augustin ve 12. knize Doslovného výkladu Genesis: „Je-li obstarávání těla nesnadné a obtížné, jako v případě těla porušeného a zatěžujícího duši, odvrací se mysl od vidění nejvyššího nebe.“ A z toho dochází k závěru, že „jelikož toto tělo již nebude živočišné, nýbrž duchovní, bude se rovnat andělům a to, co mu bylo na obtíž, bude mu ke slávě“. Následná pak proto, že z blaženosti duše nastane přetékání do těla, aby také ono dosáhlo své dokonalosti. Proto Augustin říká v Listu Dioskorovi: „Bůh učinil duši s tak mocnou přirozeností, že z její plné blaženosti přetéká síla neporušenosti do nižší přirozenosti.“

K námitkám

1. Blaženost nespočívá v tělesném dobru jakožto v předmětu blaženosti. Avšak tělesné dobro může přispět k jakési ozdobě nebo dokonalosti blaženosti.

2. I když tělo ničím nepřispívá k oné činnosti intelektu, kterou nazýváme Boží esenci, přesto jí může překážet. A proto je potřebná dokonalost těla, aby nepřekáželo pozdvižení mysli.

3. K dokonalé činnosti intelektu je třeba jakási abstrakce od tohoto pomíjivého těla, které zatěžuje duši, ale nikoli od těla duchovního, které bude dokonale poddáno duchu. O tom pojednáme ve třetí části tohoto díla.

## **6. Je přirozené vybavení dostatečné k dosažení blaženosti?**

Otázka 5 článek 5

Může člověk dosáhnout blaženosti přirozenými silami?

Zdá se, že ano.

1. Přirozenost neselhává v tom, co je nutné. Nic však není pro člověka tak nutné jako to, čím dosahuje posledního cíle. Proto to lidské přirozenosti nechybí. Člověk tedy může přirozenými silami dosáhnout blaženosti.

2. Člověk je vznešenější než nerozumoví tvorové, takže se zdá být soběstačnější. Avšak nerozumoví tvorové mohou dosáhnout svých cílů přirozenými silami. Tím spíše tedy může člověk přirozenými silami dosáhnout blaženosti. 3. Blaženost je podle Filosofova „dokonalá činnost“. Avšak něco začít náleží témuž [subjektu] jako to dokonat. Jelikož tedy činnost nedokonalá, která je jakýmsi začátkem lidských činností, je poddána přirozené moci člověka, díky níž je pánem svých činů, zdá se, že by přirozenou silou mohl dojít až k dokonalé činnosti, kterou je blaženost.

Na druhé straně

Člověk je přirozeně původcem svých činů skrze intelekt a vůli. Avšak poslední blaženost připravená svatým přesahuje intelekt i vůli člověka, jak říká Apoštol v 1 Kor 2, 9: „Co oko nevidělo a ucho neslyšelo, co ani člověku na mysl nepřišlo, to připravil Bůh těm, kdo ho milují.“ Člověk tedy nemůže svými přirozenými silami dosáhnout blaženosti.

Odpověď

Blaženost nedokonalá, které lze dosáhnout v tomto životě, může být člověkem přirozeně získána, stejně jako ctnost, v jejíž činnosti spočívá, jak uvidíme níže. Avšak dokonalá blaženost člověka, jak bylo řečeno výše, spočívá ve vidění božské esence. Vidět Boha v jeho esenci však přesahuje přirozenost nejen člověka, nýbrž každého tvora, jak jsme ukázali v první části Sumy. Neboť přirozené poznání kteréhokoli tvora se děje způsobem odpovídajícím podmínkám jeho substance, jak se říká v knize O příčinách, když se pojednává o myšlení: „poznává to, co je nad ním a pod ním, způsobem, který odpovídá podmínkám jeho substance“. Ale žádné poznání, které odpovídá podmínkám substance stvořené, nedosahuje k vidění božské esence, které nekonečně přesahuje jakoukoli stvořenou substanci. Proto ani člověk, ani jiný tvor nemůže svými přirozenými silami dosáhnout poslední blaženosti.

K námitkám

1. Tak jako přirozenost člověku nedala zbraně a oděv jako jiným živočichům, a přesto neselhala v nutných věcech, protože mu dala rozum a ruce, aby si to mohl obstarat, tak také člověku nedala žádný princip, jímž by mohl dosáhnout blaženosti (neboť to ani není možné), a přesto neselhává v nutném. Dala mu totiž svobodné rozhodování, jímž se může obrátit k Bohu, který ho učiní blaženým. „Co můžeme díky přátelům, můžeme jakoby sami sebou,“ jak se říká ve 3. knize Etiky.

2. Vznešenější je přirozenost, která může dosáhnout dokonalého dobra, i když k jeho dosažení potřebuje vnější pomoc, než přirozenost, která nemůže dosáhnout dokonalého dobra, nýbrž dosahuje nějakého nedokonalého dobra, ačkoli k jeho dosažení nepotřebuje vnější pomoc, jak říká Filosof ve 2. knize O nebi. Podobně je lépe disponován ke zdraví ten, kdo může dosáhnout dokonalého zdraví s pomocí léku, než ten, kdo může dosáhnout jen nedokonalého zdraví, i když bez pomoci léku. A proto rozumový tvor, který může dosáhnout dokonalého dobra blaženosti, ale potřebuje k tomu božskou pomoc, je dokonalejší než nerozumový tvor, jenž takového dobra není schopen, nýbrž silou své přirozenosti dosahuje nějakého nedokonalého dobra.

3. Když jsou nedokonalé a dokonalé skutečnosti téhož druhu, mohou být zapříčiněny stejnou silou. Jsou-li různého druhu, není to nutné, neboť ne všechno, co může disponovat materií, může také dodat poslední dokonalost. Avšak nedokonalá činnost, která podléhá přirozené moci člověka, není téhož druhu jako ona dokonalá činnost, která je blažeností člověka, protože druh činnosti závisí na předmětu. Proto daná námitka neplatí.